1. Дослідження концепцій національної стійкості (Resilience) на прикладі країн Балтії та Скандинавії

У країнах Північної Європи та Балтії концепція національної стійкості покладена в основу системи **«Всеохоплюючої оборони» (Total Defence / Comprehensive Defence)**. Вона передбачає залучення всього суспільства (державного та приватного секторів, неурядових організацій, цивільних громадян) до забезпечення національної безпеки.

Скандинавська модель (Фінляндія, Швеція)

- **Фінляндія (Модель «Comprehensive Security»):**
    - **Основа:** Готовність суспільства за функціонуванням 7 критичних напрямів (керування державою, міжнародна діяльність, обороноздатність, внутрішня безпека, функціонування економіки та інфраструктури, забезпечення населення, психологічна стійкість).
    - **Особливості:**
        - Державний резерв матеріальних ресурсів (стратегічні запаси палива, зерна, медикаментів на 6 місяців автономного існування).
        - Координаційний комітет оборони регулярно проводить вищі курси національної оборони для політиків, бізнесменів, журналістів та освітян.
- **Швеція (Відродження «Totalförsvar»):**
    - **Основа:** У 2018 році відновлено систему Total Defence. Кожне агентство чи відомство цивільного сектору має чіткий план функціонування в умовах війни чи кризи.
    - **Практичний інструмент:** Брошура *«Om krisen eller kriget kommer»* («Якщо настане криза або війна»), яку регулярно отримує кожне шведське домогосподарство.

Модель країн Балтії (Естонія, Латвія, Литва)

- **Естонія:**
    - Фокус на **цифровій стійкості (Digital Resilience)** та кібербезпеці. Естонія створила «цифрові амбасади» (Data Embassies) — резервні копії

критичних державних реєстрів зберігаються на закордонних серверах (наприклад, у Люксембургу), що гарантує безперервність функціонування держави навіть за умов повної фізичної окупації території.

- Розбудова систем виявлення та протидії дезінформації через інформаційну грамотність.

- **Литва та Латвія:**

  - Акцент на протидії інформаційно-психологічним операціям (ІПСО) та захисті критичної інфраструктури від енергетичного шантажу (синхронізація з енергомережами ЄС, LNG-термінали).

  - Залучення цивільного населення до спостереження та швидкого інформування про підозрілу активність («гібридних зелених чоловічків»).

2. Роль цивільного населення у стримуванні гібридних загроз військового характеру

Гібридні загрози військового характеру спрямовані на дестабілізацію суспільства без прямого перетину порогу відкритого конфлікту (силовий тиск, диверсії, кібератаки, підривна діяльність, інформаційно-психологічні тиски, «сіра зона»).

Цивільне населення виконує роль **першої лінії захисту** у таких напрямах:

1. Інформаційна та психологічна стійкість

- **Опір дезінформації:** Цивільне суспільство, медіа та фактчекери виявляють фейки, наративи ворога та психологічні маніпуляції до того, як вони спричинять паніку.

- **Цифрова гігієна:** Дотримання правил безпеки в соцмережах та месенджерах перешкоджає збору розвідувальних даних ворожою стороною.

2. Раннє виявлення загроз («Eyes and Ears»)

- Сигнал про появу підозрілих осіб, БПЛА, диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) або спроби пошкодження критичної інфраструктури (залізниць, підстанцій, зв’язку).

- Використання спеціалізованих застосунків або каналів сповіщення органів правопорядку.

3. Кіберволонтерство та цифровий опір

- Участь цивільних ІТ-фахівців у протидії кібератакам на державні та комунальні ресурси (наприклад, ІТ-армія).

- Захист особистих облікових записів для запобігання використанню цивільної інфраструктури у фішингових чи ботнет-атаках.

4. Забезпечення критичної життєдіяльності та волонтерство

- Самоорганізація громад для забезпечення функціонування логістики, медицини, забезпечення водою та електроенергією під час аварій чи диверсій.

- Зменшення навантаження на регулярні оборонні структури шляхом виконання цивільних завдань (гуманітарна логістика, перша допомога).

3. Правовий статус добровольця в європейських оборонних системах

У законодавстві країн ЄС та членів НАТО статус добровольця чітко врегульований, аби інтегрувати цивільних у систему національної оборони з дотриманням вимог Міжнародного гуманітарного права (МГП).

Основні категорії правового статусу добровольців:

1. Члени офіційних добровольчих формувань / Резерву (Voluntary Defence Forces)

В Європі добровольці зазвичай входять до складу офіційних структур:

- **Естонія:** *Kaitseliit* (Союз оборони Естонії)

- **Фінляндія:** *MPK* (Асоціація підготовки до оборони)

- **Литва:** *KASU* (Добровольчі сили національної оборони)

- **Польща:** *WOT* (Війська територіальної оборони)

Правові особливості:

- **Комбатантський статус:** Добровольці цих організацій під час виконання бойових завдань чи зборів є повноцінними **комбатантами** згідно із Женевськими конвенціями 1949 року (мають форму, розпізнавальні знаки, підпорядковані командуванню, відкрито носять зброю).

- **Соціальний захист:** На період залучення на добровольців поширюються медичне страхування, збереження робочого місця та заробітної плати, виплати у разі поранення чи загибелі.

- **Співвідношення з цивільним життям:** У мирний час вони залишаються цивільними громадянами, але регулярно проходять вишколи та складають присягу.

2. Іноземні добровольці

- Участь іноземних громадян у збройних силах інших держав суворо регламентується внутрішнім законодавством їхніх рідних країн.

- Більшість країн ЄС забороняють найманство (Mercenarism), однак дозволяють військову службу у складі **офіційних державних збройних сил** іноземної держави (наприклад, Інтернаціональний легіон Укроборони в Україні), якщо доброволець зарахований до штату та має офіційний статус військовослужбовця.

3. Цивільні добровольці (Волонтери)

- Особи, які надають допомогу без зі зброєю в руках (медики, логісти, рятувальники).

- Вони зберігають **цивільний статус** і не є комбатантами. Відповідно до МГП, вони перебувають під захистом як цивільні особи, доки не беруть безпосередньої участі у бойових діях.

---

1. Аналіз порядку підпорядкування та розгортання блокпостів ДФТГ у межах громад

Правовий статус та підпорядкування ДФТГ

- **Командування:** ДФТГ утворюються на добровільній основі за ініціативою ініціативної групи та за рішенням командувача Сил територіальної оборони (Сил ТрО) ЗСУ.

- **Вертикаль підпорядкування:**

    - ДФТГ підпорядковуються **командиру відповідного військовослужбовця / батальйону Сил ТрО ЗСУ**, у зоні відповідальності якого розташована територія громади.

    - Члени ДФТГ не є військовослужбовцями ЗСУ за замовчуванням, але складають Присягу добровольця територборони і підпорядковуються військовому командуванню.

Порядок розгортання та функціонування блокпостів

1. **Рішення про створення:** Блокпости **не можуть** виникати стихійно або за власним рішенням добровольців чи місцевої ради.

    - Перелік, розташування, кількість та режим роботи блокпостів затверджуються **наказом військового командування** за погодженням з обласною/районною військовою адміністрацією (ВА) та комендантом території.

2. **Склад варти блокпоста:**

    - До складу чергової зміни блокпоста входять представники Національної поліції, Національної гвардії, ЗСУ (включаючи Сили ТрО) та/або членів ДФТГ.
    - Старшим блокпоста, як правило, призначається уповноважена особа з числа правоохоронців або військовослужбовців ЗСУ.

3. **Завдання ДФТГ на блокпосту:**

    - Візуальний контроль та перевірка документів осіб / транспортних засобів під керівництвом старшого блокпоста.
    - Спостереження за прилеглою територією та забезпечення безпеки рубежу.
    - Інформування Чергового підрозділу Нацполіції або Сил ТрО про виявлені загрози, правопорушення чи ДРГ.

2. Вивчення правил внутрішньої служби та правових меж застосування сили цивільними формуваннями

Нормативно-правова база

Діяльність членів ДФТГ та цивільних формувань регулюється Законом України «Про основи національного спротиву», Постановою КМУ № 1448 («Порядок застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої зброї та зірої під час виконання завдань територіальної оборони») та нормами Закону України «Про Національну поліцію» (в частині застосування заходів примусу під час спільних патрулювань).

Межі та підстави застосування сили і зброї

Члени ДФТГ під час виконання офіційних завдань мають право застосовувати **фізичну силу, спеціальні засоби, а також особисту зброю та зброю реформованих підрозділів (штатну/мисливську)** у таких випадках:

1. **Захист цивільних осіб та/або самозахист:**

    - Відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю добровольця або інших осіб.

2. **Захист критично важливих об'єктів:**

- Відбиття збройного або групового нападу на об'єкти, що охороняються (склади, блокпости, критична інфраструктура).

3. **Затримання осіб:**

   - Затримання особи, яка вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин і намагається втекти або чинить збройний опір.

4. **Знешкодження загроз:**

   - Знешкодження безпілотних літальних апаратів (БПЛА), диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) або бойової техніки супротивника.

Порядок застосування зброї/сили

- **Попередження:** Використанню зброї передує попередження про намір її застосувати (вигук «Стій, стрілятиму!» та/або попереджувальний постріл угору).

- **Винятки:** Зброя застосовується **без попередження** у разі безпосередньої загрози життю, збройного нападу або раптового нападу із застосуванням транспортних засобів чи спеціальної техніки.

- **Пропорційність:** Забороняється застосовувати зброю до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та малолітніх, крім випадків здійснення ними збройного або групового нападу.

- **Негайне інформування:** Про кожен випадок застосування зброї член ДФТГ зобов'язаний негайно повідомити свого командира та Національну поліцію.

3. Регламент взаємодії з патрульною поліцією та підрозділами ЗСУ під час комендантської години

Комендантська година запроваджується рішенням ВА або військового командування. Координацію всіх сил безпеки та оборони на території комендатури здійснює **комендант**.

Основні положення взаємодії

1. **Регламент допуску осіб під час комендантської години:**

    - Усі особи, які перебувають на вулицях під час комендантської години, повинні мати **спеціальні перепустки** встановленого зразка та документи, що посвідчують особу.
    - Виняток: особи, що прямують до укриттів під час сигналу «Повітряна тривога» (за наявності документів).

2. **Спільні патрулі та наряди:**

    - Члени ДФТГ залучаються до патрулювання **виключно у складі спільних нарядів** із працівниками Національної поліції або військовослужбовцями ЗСУ/НГУ.
    - Самостійне патрулювання або затримання громадян членами ДФТГ без участі уповноважених правоохоронців або старшого наряду ЗСУ є юридично обмеженим (окрім випадків крайньої необхідності або затримання на місці вчинення злочину за ст. 207 КПК України).

3. **Алгоритм дій при виявленні порушників:**

    - **Зупинка та перевірка:** Спільний наряд зупиняє особу/транспортний засіб, перевіряє перепустку та документи.
    - **Перевірка за базами даних:** Проводиться працівником Нацполіції.
    - **Затримання та доставлення:** У разі відсутності перепустки, виявлення ознак сп'яніння, підробки документів чи зброї, особу затримують працівники поліції та доставляють до найближчого підрозділу поліції для з'ясування обставин. Члени ДФТГ здійснюють фізичну підтримку та прикриття поліцейського.

4. **Засоби зв'язку та інформування:**

    - Групи патрулювання забезпечуються оперативним зв'язком (радіостанції, зашифровані канали) із черговою частиною комендатури та органом поліції.

- При виявленні підозрілих об'єктів, предметів, груп осіб або загрози застосування зброї старший наряду негайно викликає підкріплення (групу швидкого реагування ЗСУ/Нацполіції).